

10. Переслідування злочинів на ґрунті ненависті: БДПЛ ОБСЄ. Варшава, 2015. 113 с.
11. Перший реальний вирок за гомофобію: чи почнуть в Україні карати за злочини на ґрунті ненависті? URL: <https://povaha.org.ua/pershyj-realnyj-vyrok-za-gomo-fobiyu-chy-rochnut-v-ukrayini-karaty-za-zlochynu-na-grunti-nenavysti/>
12. Практика розслідування в Україні злочинів, вчинених з мотивів нетерпимості: звіт за результатами дослідження. Київ, 2021. 130 с.
13. Протидія дискримінації: Рада Європи дала рекомендації Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3037636-protidia-diskriminacii-rada-evropi-dala-rekomendacii-ukraini.html>
14. Релігійний конфлікт у селі Заболоття: Рівненська єпархія ПЦУ звернеться до ДБР через дії поліції. URL: <https://volodymyrets.city/articles/145150/religijnij-konflikt-u-seli-zabolottya-rivnenska-eparhiya-pcu-zvernetsya-do-dbr-cherez-dii-policii>
15. Розуміння поняття «злочини на ґрунті ненависті»: Посібник для України. Опубліковано Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (ODIHR). Warsaw, Poland, 2015. 28 с.

*Валентина Крижна**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Усі кримінальні правопорушення, передбачені розділом XX Особливої частини КК, виходячи з їхніх безпосередніх об'єктів можна поділити на три групи:

1) злочини проти миру. Це: пропаганда війни; планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни; найманство (ст.ст. 436, 437, 447). Згідно із Законом від 28 січня 2014 р. розділ XX Особливої частини КК доповнено ще однією статтею – ст. 436-1, яка передбачила відповідальність за публічне заперечення чи виправдання злочинів фашизму проти людяності, пропаганду неонацистської ідеології, виготовлення та/або розповсюдження матеріалів, у яких виправдовуються злочини фашистів і їх прибічників;

2) злочини проти безпеки людства: застосування зброї масового знищення; виробництво, придбання, збут та інші дії зі зброєю масового знищення; екоцид; геноцид (ст.ст. 439–442);

3) злочини проти міжнародного правопорядку взагалі: порушення законів та звичаїв війни; посягання на життя представника іноземної держави; злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист; незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала; піратство (ст.ст. 438, 443–446).

Наведена класифікація має дещо умовний характер, оскільки міжнародний правопорядок охоплює собою і порядок, встановлений з метою забезпечення миру на нашій планеті, і порядок, встановлений для забезпечення безпеки людства. Крім положень розділу XX Особливої частини, міжнародний правопорядок гарантують і положення деяких інших статей КК (наприклад, ч. 2 ст. 338 – публічна наруга над прапором чи гербом іноземної держави; ст. 339 – незаконне підняття Державного Прапора України на річковому або морському судні; ст. 285 – неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден на морі) [1].

Можна відзначити дві особливості злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, які відрізняють їх від інших злочинів.

Перша з них полягає в тому, що ці злочини безпосередньо пов'язані з сучасним міжнародним кримінальним правом як галуззю міжнародного публічного права. Тому

* Старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник.

при їх кваліфікації, з'ясовуючи зміст відповідних статей цього розділу, необхідно звертатися до відповідних міжнародних актів: Статуту Міжнародного військового трибуналу (1945 р.), яким були передбачені злочини проти миру (планування, підготовка, розв'язування чи ведення агресивної війни), проти людяності (жорстоке поводження з цивільним населенням, геноцид тощо), воєнні злочини (порушення законів та звичаїв війни); Женевських конвенцій (1949 р.) про поводження з військовополоненими, про поліпшення долі поранених і хворих в діючих арміях, про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які потерпіли аварію на кораблі, із складу збройних сил на морі, про захист цивільного населення під час війни; Додаткових протоколів до Женевських конвенцій: Протокол I, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (1977 р.) і Протокол II, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (1977 р.); статутів міжнародних трибуналів по Югославії (1993 р.) і по Руанді (1994 р.), Римського статуту Міжнародного кримінального суду (1998 р.) і багатьох інших.

Друга особливість – це те, що необережних злочинів серед злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку немає; із суб'єктивної сторони усі вони характеризуються умислом, а саме прямим умислом. Останнє зумовлюється, зокрема, і тим, що для злочинів, передбачених ст.ст. 436, 442, 443, 444, 446, 447 КК, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є спеціальна мета [2].

Пропаганда війни, передбачена ст 436 КК, з об'єктивної сторони характеризується діями в таких формах:

1) публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту. Публічні заклики передбачають хоча б одне відкрите звернення до невизначеного, але значного кола осіб, в якому висловлюються ідеї, погляди чи вимоги, спрямовані на те, щоб шляхом поширення їх серед населення чи його окремих категорій (представників влади, військовослужбовців тощо) схилити певну кількість осіб до певних дій. Публічність є оціночною ознакою, і питання про наявність її має вирішуватися в кожному конкретному випадку з урахуванням часу, місця, обстановки здійснення закликів тощо.

2) виготовлення матеріалів із закликами до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту. Матеріали – письмові чи зафіксовані на іншому носіїві інформації (дискеті, аудіо- чи відеокасеті) звернення, листівки, плакати, газети, журнали тощо – тут виступають засобами вчинення злочину;

3) розповсюдження таких матеріалів – дії, метою яких є доведення змісту відповідних матеріалів до відома багатьох людей (невизначеної їх кількості або певного кола). Розповсюдження матеріалів є закінченим злочином з моменту, коли хоча б частина вказаних підготовлених матеріалів потрапила до адресатів.

Оскільки цей злочин є міжнародним, а об'єктом його є мир у всьому світі, особа має нести відповідальність за ст. 436 за пропаганду агресивної війни або воєнного конфлікту як між Україною та іншою державою, так і між третіми державами.

Застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, означає:

– застосування під час війни та збройних конфліктів окремих видів зброї: деяких видів наземних і підводних мін, куль і розривних снарядів, мін-пасток, запалювальної та лазерної зброї, що осліплює; бактеріологічної (біологічної) зброї і токсинів; нейтронної зброї; будь-якої зброї, що ранив осколками, які не можна виявити в тілі за допомогою рентгенівського опромінення; задушливих, отруйних та інших газів і рідин;

– використання як зброї штучно викликаних явищ природи (землетрусів, цунамі тощо);

– використання присутності чи пересування цивільного населення для захисту певних пунктів чи районів від військових дій, або використання голоду серед цивільного населення; оголошення про те, що нікому не буде дано пощади;

– бомбардування незахищених міст, сіл, осель і будівель, інших споруджень і засобів транспорту, що використовуються виключно цивільним населенням; бомбардування госпіталів та інших місць та будівель, де зібрані хворі і поранені, якщо ці місця

та будівлі позначені помітними знаками та не слугують одночасно військовим потребам; затоплення торговельних суден, які не відмовляються зупинитися та не вчиняють опору при огляді та обшуку;

– піддавання нападу гребель та дамб, нафтопромислів та супертанкерів, атомних електростанцій та інших об'єктів, що містять небезпечні сили, об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення (запасів продуктів харчування, посівів, споруджень для постачання питної води тощо) [3].

До інших порушень законів та звичаїв війни можна віднести примушування підданих ворога брати участь у військових діях, спрямованих проти їх країн; порушення недоторканності парламентерів; порушення договору про перемир'я; взяття в полон представників санітарного складу, священнослужителів та деяких інших категорій осіб, які користуються спеціальним захистом; незаконне користування парламентськими чи національними прапорами, військовими відзнаками і форменим одягом ворога, знищення культурних цінностей та споруд, головним призначенням яких є збереження цих цінностей (музеї, бібліотеки, архіви) тощо.

Проте такий вид порушення законів і звичаїв війни, як застосування забороненої зброї масового знищення, кваліфікується за ст. 439, а в разі, якщо воно поєднане з умисним вбивством, – за ч. 2 ст. 438 і ч. 2 ст. 439 КК.

Зазначені закони і звичаї війни мають бути передбачені міжнародними договорами, що мають юридичну силу для України, тобто чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВР. За ст. 438 не може настати відповідальність за порушення звичаю війни, який не отримав юридичного закріплення у відповідному міжнародному договорі.

Необхідно зазначити, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально-визнаними принципами і нормами міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. Кваліфікація злочинів : навч. пос. / за ред.: О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Київ : Істина, 2010. 430 с.
2. Строкова І. І. Кримінальна відповідальність за геноцид (порівняльний аналіз) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 18 с.
3. Злочини проти людства. Боротьба за правосуддя в усьому світі / Джеффри Робертсон (королівський адвокат) ; пер. з англ. Г.Є. Краснокутського. Одеса : Бахва, 2006. 628 с.

Наталія Кулакова*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ОХОРОНА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Ефективність міжнародно-правової системи захисту культурної спадщини залежить, насамперед, від таких обставин як укріплення мирного співіснування держав, і саме головне, припинення збройних конфліктів, використання тільки мирних засобів для їх вирішення, безперечне виконання державами та громадянами норм міжнародного права та національного законодавства по захисту культурної спадщини.

Сьогодні в Україні знаходиться 7 об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, і ще 17 об'єктів включено до Попереднього списку Світової спадщини. Крім них, в Україні

* Професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.